כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת ויצא ■ ו' כסלו ה'תש"פ ■ 04.12.2019 ■ גליון מס' 560

תחושת הקשר של נשים אל התורה*

על אף מרכזיותו של שולחן השבת והשיח המתקיים עליו בגיבוש והנחלה של ערכים יהודיים ותורניים, נראה, שחלק ממשפחות בני התורה אינן מנצלות את הזמן האיכותי הזה להטמיע בלב הבנות אהבת תורה וקשר מעשי אליה. משפחות רבות אינן משתמשות בזמן זה לעודד את בנותיהן להשתלב בשיח התורני וליטול בו חלק פעיל. רבות מהבנות נוקטות עמדה פאסיבית מול דברי התורה המושמעים בשולחן השבת. עמדה פאסיבית זו מופנמת אצלן ומלווה אותן בהמשך חייהן. וכאן אשאל: האם נשים חוות את השיח התורני בשולחן השבת כמופנה אליהן באופן שווה כמו אל שאר המסובים? אם בשולחן השבת הנשים אינן אקטיביות בשיח התורני, ואף מתייחסות אל דברי התורה כפונים אל הגברים בעיקר, כיצד תוכלנה להלין על כך שהן אינן חשות קשר אליה בבגרותן? תחושת הקשר אל התורה, וכן עונג מלימוד התורה בשבת, אינם ייחודיים לגברים דווקא. כך מתארת, למשל, הגב' שרה שנירר, דמות המופת עבור נשות ישראל, אשר ייסדה את תנועת "בית יעקב", את הקשר העמוק בין השבת והעיון התורני, קשר אותו היא מגדירה כעונג: "בעונג מיוחד הייתי מבלה את יום השבת ליד ה"צאינה וראינה". מידי שבת בשבת הייתי עוברת על פרשת השבוע, על ההפטרה, ועל ה"נחלת צבי", בלעדי כל אלה לא הייתה שבת בשבילי כלל וכלל"[8].

בתאוריה של גב' שרה שנירר עולה שוב ושוב הקשר העמוק שלה עם השבת כזמן לעיסוק בעסקי הנפש, שעבורה הוא עונג צרוף. כך היא כותבת באחד מימי שישי: השעה 2 אחר הצהריים, השבת מתקרבת ובאה. זהו היום הנפלא המנתק אותנו מעבודת הגוף המפרכת ומעניק לנו חיי נפש נעימים. סקרנית אני לדעת אם כל אדם מושפע מן השבת במידה כזו, כפי שאני מושפעת ממנה. כשאני פותחת בשבת את ספרי, בו אני מוצאת דברי תורה ומדרשים וכדומה- הריני שוכחת את העולם ומלואו ומרחפת בעולם שכולו טוב.[9] במקום אחר היא מבטאת את האושר הגדול שלה בעת עיון בספרי הקודש, ונראה כי היא מכוונת לדבריו של רבינו בחיי, וכך היא כותבת: "נפש יהודית לא תשבע מלימודי חול, רק לימודי קודש ישביעו את רעבונה, כי רק בוראה יכול לדעת במה היא ניזונה. אני מסופקת מאוד אם איזושהי סטודנטית מאושרת לפעמים במידה כזאת, כפי שאני מאושרת בשעה שאני קוראת בספרי הקודש שלנו".[10] ערכו של לימוד תורה בשבת גדול גם מהלימוד בימי החול, כפי שמובא בספרים. רבינו יוסף חיים כותב כי לימוד התורה בשבת חשוב אלף פעמים מלימוד התורה ביום חול[11]. יתרה מזו, כוחו של לימוד התורה בשבת יש בו להשפיע על ימי השבוע. בליל אירוסיה כתבה שרה שנירר ביומנה כי זיכרון דברי המדרש אשר קראה בשבת הוביל אותה לתובנות ערכיות לעצמה במהלך ימות החול.[12] עיסוק בדברי תורה, אם כן, הוא מוטיב מרכזי בשבת בכלל, ובזמן סעודות השבת בפרט. אלה, בשל היותן זמן איכות משפחתי, מתאימות להנחלת המסורת, ומזמנות שיח תורני פורה. אולם כבר אז, קובלת שרה שנירר על כך שדברי התורה מופנים תמיד לבני ישראל, ורק לעיתים נדירות גם אל בית-יעקב - אל הנשים. באחד המכתבים שלה היא מתארת את חווייתה בבית הכנסת של הרב ד"ר פלש, אשר פנה בדרשתו אל בנות הקהילה כמו אל בניה: עוד בהיותי צעירה לימים חשבתי רבות על התהום השוררת בין האם והבת וניסיתי למצוא פשר הדבר. ורק בהיותי בימי המלחמה בויין [-וינה] ובשמעי את דרשתו מלאת ההתלהבות של הרב פלש, הבינותי שהסיבה היחידה היא שלנערה היהודייה אין אפשרות לשמוע אפילו מילה אחת משפיעה בעד תורתנו הקדושה.

שרה שנירר מביעה כאן את כאבה על כך שבנות ישראל במדינתה לא נחשפות לידע תורני. היא כואבת את התוצאות לכך שמתבטאות בהתרופפות הקשר של הבנות אל מורשתן היהודית. אלה התחדדו לה לאחר שחוותה את הפנייה הישירה של הרב אל נשות הקהילה בוינה, דבר שלא הייתה רגילה אליו

תפוצה לכל קהילות ישראל

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת חורף
נניח ותיקי ראש הממשלה היו מונחים לפתחו של בית דין רבני, הפוסק על פי התורה, האם גם בית הדין היה מגיע למסקנות של היועץ המשפטי לממשלה?...
המשך בעמ' 3

הסברה או כפיה
אחת התכונות היותר חשובות לכל מחנך או מנהיג היא הסבלנות, הקב"ה דרש ממשה רבנו כי יתנהל עם עם ישראל "כאשר ישא האומן...
המשך בעמ' 4

יש שכר לפעולתך
לאחר שהקב"ה הגלה את עם ישראל באו האבות והאמהות להתחנן בפניו שישיב את בניו לביתם. למרות תחנוניהם...
המשך בעמ' 5

סיפור לשבת
שתי זכיות
השבת, נקרא על יעקב אבינו שיצא מבאר שבע והלך לחרן לפי ציויים של אביו ואמו. בדרכו הוא ישן על אבני המקום, והנה הוא חולם...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ *סוכר ושום בפדיון הבן*
■ *"נשבע לך"*
■ *"מקרה" אותיות רק מה...*
המשך בעמ' 7

במולדתה, והיא מתפעלת מכך ומעריכה זאת. היא אף מוצאת קשר בין השניים ותולה את התרופפות הקשר של בנות ישראל עם ערכי היהדות בגישה השומרת על חיץ בין התורה והבנות. האם כאז, כן היום? אמנם בימינו, הודות לפועלה האדיר של גב' שרה שנירר, בנות ישראל רוכשות ידע תורני, והן, אכן, זוכות לשמוע אף יותר מ"מילה אחת משפיעה בעד תורתנו הקדושה".

אולם, כפי שכבר תואר, מצב לימודי הקודש הרשמיים עבור נשים חרדיות רחוק מלהיות אידיאלי. מאמרים אלה התייחסו לחינוך במסגרות החינוכיות של "בית יעקב"; אולם, האם בבית פנימה המצב טוב יותר? אם בשולחן השבת הנשים אינן אקטיביות בשיח התורני, ואף מתייחסות אל דברי התורה כפונים אל הגברים בעיקר, כיצד תוכלנה להלין על כך שהן אינן חשות קשר אליה בבגרותן? אינני מציעה פתרון או קסם, אך אני מציעה לכם, הקוראות וגם הקוראים, לחשוב על המודל של שולחן השבת שלכם. האם שולחן השבת בביתכם, בית של בני תורה, מעביר מסר שהתורה היא חלקם ונחלתם של הגברים וללא נגיעה ישירה אל בנותיו, או ששולחן השבת בביתכם דומה במאפייניו לדרשת השבת של הרב פלש, הפונה ישירות אל הנשים כבעלות חלק בתורה ובחיים הדתיים? כאשר נשים אינן שותפות שוות לשיח התורני בשולחן השבת, אזי, במקום לחבר אותן אל התורה, עלול להשתרש בהן את המסר שאין להן חלק פעיל בעולם הרוח היהודי.

אופי השיח התורני: "מצווה" או "הגות"

בנקודה זו חשוב לעמוד על מאפיין נוסף של השיח התורני בשולחן שבת. בלימוד תורה במסגרות פורמליות, מעבר לתוכן הלימוד יש משמעות גם לעצם העיסוק בה, בתור קיום "מצוות לימוד תורה". לעומת זאת, העיסוק בדברי תורה סביב שולחן השבת נושא אופי הגותי יותר. דברי התורה סביב שולחן השבת אינם "לימוד", במובנו המדוקדק, אלא התענגות אינטלקטואלית ורוחנית על המאור שבתורה. ביחס לנשים, אנו מוצאים עידוד בדברי רבותינו ללימוד תורה מסוג זה. בהתייחסו ללימוד התורה לנשים, מנתק הרב יוסף משאש[13] את שאלת החיוב בתלמוד תורה משאלת הערך והמעלה שבעיסוק בה: לשיטתו, העיסוק בתורה הינו רב ערך ורב משמעות, בלא קשר להיות העוסק בה מצווה על כך.

בדרשתו, מביא הרב סיפור על בתולה אחת אשר בחרה בחיי תורה, ומתאר: "כי אינה עוסקת בתורה לצפוי שכר, רק לשם אהבתה של תורה".[14] גם ר' מנחם מנדל שניאורסון, האדמו"ר האחרון של חב"ד, מתנסח ברוח דברים אלו. בשיחתו לגבי לימוד תושב"ע לנשים ובנות הוא אומר: "צריך ללמדן תושב"ע, לא רק לימוד הלכות פסוקות בלי טעמיהן, אלא גם לימוד טעמי ההלכות, ועד לשקלא וטריא שבתורה, שמטבע האדם שחפץ ומתענג יותר מלימוד זה".[15] כיוצא בו, רבינו יוסף חיים, בעל הבן איש חי, מביא בסופו של ספר שכתב לנשות דורו, "חוקי הנשים", פרק חידות, שרובן מתבססות על ידע תורני רחב. הוא מבאר את מטרתו בכתיבת פרק זה: נשים, ישמרכם הרחום, הקשיבו ושמעו, שמחו והשתעשעו בפרק זה האחרון, קרבו ושמעו ממני דברים המסודרים ברמזיהם, משלי דברי החכמים וחידותם, כדי שישתעשעו בהם בנות המיוחסות בבתיהם, על שולחנם ובמסיבתם, עם בניהם ובעליהם, ותתגלה ותתחדד חכמתם בפירוש הדברים הללו ובפתרונם.[16] תיאור של נשים השותפות בשיח התורני מופיע גם בדברי בנה של מרת ביילא, אשתו של ר' יהושע פאלק, בעל ה"דרישה", על אמו: כידוע לכל תלמיד אבי מורי ז"ל מאוכלי שולחנו, שתמיד אשר היו פוטרין השולחן בדברי תורה, הייתה אוזרת כגבר חלציה, במשא ומתן הדבר תורה. ולפעמים אשר המציאה מדעתה איזה פשט מתוק מדבש, נופת תיטופנה שפתותיה, ובפרט בדיני נשים והלכות נידה, הייתה בקיאה כמעט כאחד מבעלי ההוראה.[17] אם כן, ישנם, אמנם, גדולי תורה אשר הבינו את החשיבות שבחידוד המחשבה התורנית גם לנשים, בצורך בסיפוק ועונג רוחניים אלה, ואף "עם בניהם ובעליהם". אך, האם כל בת חרדית בימינו גדלה בידיעה כי אף היא יכולה להתענג על חכמת התורה? האם כולן זוכות לחוות על בשרן כי התורה כוללת את כל הטובות שבעולם?!

על מנת להשיג חיבור עמוק של הנשים להיבט זה של העונג בדברי תורה, ולאפשר התנסות בכך, אין מתאים יותר מהשיח התורני בשולחן השבת. הדיונים התורניים בשולחן השבת באווירה משפחתית אינם רק "עסק" הלכתי מכוח חובת תלמוד תורה, אלא דיון שיכול להיות מעשיר, הגותי ואינטלקטואלי. אם אנו מעוניינות שיהיה לנו ולבנותינו חלק ונחלה בעולם הרוח היהודי, וקשר אקטיבי עם התורה, שולחן השבת הוא המקום הבטוח והנכון לקדם מטרות אלה. לעומת זאת, הפניית השיח התורני בשולחן השבת למשתתפים הגבריים בלבד, משדר לנשים מסר לפיו אין להן חלק ונחלה בתורה. אינני מתעלמת מכך שנשים חרדיות רבות נוטלות על עצמן את מלאכת גידול הילדים, ניהול הבית ופרנסתו. לא לחינם הן פטורות מלימוד התורה, שאינן פנויות אליו. משכך, אינני מכוונת בדבריי ללימוד תורה מאסיבי לנשים, דבר אשר לא יתאפשר לרובן של הנשים החרדיות. לרבות מהן, הזמן קצר, אף אין להן כלים וניסיון בלימוד מעמיק, והן חסרות יסוד בסיסי של גירסא דינקותא.

בדברי אני מבקשת להדגיש את האיכות על פני הכמות, ולהסיט את תשומת הלב לקשר של נשים אל התורה, ולאיכותו של קשר זה. כאשר אנו מדברים על הקשר של נשים אל עולם הרוח היהודי, השאלה החשובה אינה כמה שעות בשבוע הן לומדות תורה וכמה שעות הן מקדישות לענייני החולין. השאלה החשובה היא מהו הרגש שנשים חשות כלפי התורה. מה מתרחש בנפשן באותם זמנים שבהם הן ממילא מאזינות לדברי תורה? האם כאשר הן שומעות סביבן דברי תורה והגות הן נאטמות ופונות לעסוק בענייניהן, או שהן מרגישות קשר ושייכות אל ההגות היהודית? כאשר הן מצויות במצב של הקשבה, האם שמות הן את ליבן לחוכמת התורה? האם הן מעוניינות ורוצות בה? עד כמה הן מרגישות קשורות ושייכות אליה? במחשבתי האתגר הזה מוטל על הנשים בעיקר, ובפרט על אלה אוהבות הספר, הכמהות ללימוד מעמיק ועיוני יותר. במגזין החרדי "בתוך במשפחה" שהתפרסם בערב חג השבועות תשע"ח, השיבה כותבת המדור התורני לשאלה, האם היא מעודדת נשים להיחשף לידע תורני כמוה: לא חושבת שאני יכולה לעודד נשים לעשות כך או אחרת. זה עניין כל כך תלוי אופי, ומושפע גם מהאווירה בבית.

מי שלא מרגישה שזה עונג שאין דומה לו, לא צריכה לאלץ את עצמה לעסוק בלימוד תורני מעבר לחובותיה ההכרחיים. לשמחתי, אני זכיתי לגדול באווירה שלימדה אותי להתענג על התורה, מודה להשם ומברכת את כל צאצאיי שיזכו לכך.[18] עונג מדברי תורה הינו נרכש, ואינו בהכרח נטייה טבעית. אולם המקום הראשון בו אפשר וצריך לטפח עונג זה הוא בין כותלי הבית היהודי. סעודות השבת

המשפחתיות הן זמן אידיאלי להשריש בכל בני המשפחה, גברים ונשים, מסרים יהודיים על חשיבות לימוד תורה, רגשות של אהבת תורה, ותחושת שותפות ושייכות למאור שבתורה, שכל אחד מאיתנו זקוק לו.

8 - אם בישראל, עמוד 22.
9 - אם בישראל עמוד 39.
10 - אם בישראל, עמוד 40.
11 - בן איש חי, שנה שניה, פרשת שמות- הקדמה.
12 - אם בישראל, עמוד 36.
13 - הרב יוסף משאש כיהן כרבה של העיר תלמסאן שבאלג'יריה; שימש בדיינות בבית הדין הגדול של מאכנס שבמרוקו, ובסוף ימיו, עלה לארץ ונתמנה לרבה הראשי של חיפה, תפקיד שכיהן בו עד לפטירתו בשנת תשל"ה.
14 - בראשית קיץ תשי"ג.
15 - שיחת התוועדות- פרשת אמור, ערב ל"ג בעומר, תש"ן.
16 - פרק חמישים ושמונה.
17 - כך מספר עליה בנה, ר' יוסף יוזפא פאלק, בהקדמתו לחיבור שכתב אביו דרישה ופרישה: ומשבח אותה על מעלותיה הרבות וביניהן תפילתה בציבור בכל יום, לימוד התורה שלה ועוד.
18 - עמוד 56.

*מתוך מאמר חשוב ב"צריך עיון": החיבור לתורה מתחיל בבית. הכותבת תהילה גאדו, קרמינולוגית וחוקרת.

שו"ת חורף
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

תיק ססס4 לאור ההלכה

שאלה: נניח ותיקי ראש הממשלה היו מונחים לפתחו של בית דין רבני, הפוסק על פי התורה, האם גם בית הדין היה מגיע למסקנות של היועץ המשפטי לממשלה? האם 'סיקור חיובי' יכול להיות מוגדר כשוחד? האם בכלל ניתן להאשים ראש ממשלה בשוחד על פי ההלכה, או ששוחד זה רק איסור לדיינים?

ושאלה נוספת: החלטת היועץ המשפטי לממשלה היא להאשים בעבירת 'שוחד' גם את המקבל - ראש הממשלה (לכאורה, על פי 'כתב האישום') וגם את נותן השוחד - אלוביץ' (לכאורה - על פי 'כתב האישום') האם על פי ההלכה אכן ניתן להאשים בעבירת שוחד גם את הנותן ולא רק את המקבל?

תשובה: שאלה זו הגיעה אליי שעות ספורות קודם ה'דד ליין' שמציב לי ידידי ר' שאול שיף הי"ו לשליחת המדור, ולכן לא אוכל להרחיב ואתייחס לשאלות הנ"ל ממש בראשי תיבות, ומה שהלב חומד הזמן עושק.

בתחילה יש להדגיש כי אין אנו עוסקים כלל לגופם של אישים, לכל אחד יש חזקת חפות, ובלי קשר לכך אין רצוננו כלל לעסוק במקרה פרטי כזה או אחר, אלא כל רצוננו הוא לקחת דוגמא מעניינו דיומא כדי ללמוד מהם מעט על הלכות התורה, ולדון באופן עקרוני בשאלות הנ"ל.

האם 'נציג ציבור' מוזהר על איסור 'שוחד'?

ונפתח בשאלה האם על פי ההלכה נציג ציבור אשר איננו דיין מוזהר באיסור לקיחת שוחד, או שמא זה לאו המיוחד רק לדיינים.

ובספרי שו"ת 'בסוד שיח' חלק א' התייחסתי לזה, והריני מעתיק ממה שכתוב שם:

'...בתחילה, הנך מניח כי האיסור לקבל שוחד הוא נאמר רק על דיינים, אבל שאר נציגי ציבור אינם בכלל איסור זה.

מסקנה זו אינה נכונה, וזאת יש ללמוד מדברי הרמ"א[x] שכתב וזה לשונו: 'טובי הקהל הממונים לעסוק בצרכי רבים או יחידים הרי הן כדיינים' ומבואר מכך שכל נציג / נבחר ציבור הרי הוא כדיין לענייננו, והרי הוא בכלל האיסור 'ולא תקח שוחד'.

על פי זאת פסק החתם סופר[xi] במעשה שבא לפניו אודות קהילה מסוימת שחיפשה מועמד מתאים שישמש כרב בקהילתם, ולאחר שאותרו ארבעה מועמדים אפשריים, הוחלט שאופן הבחירה יהיה על ידי שיטילו את שמות ארבעת המועמדים לקלפי, יוציאו פתק אחד, ויערכו הצבעה בין כל חברי הגוף הבוחר, אם יקבל רוב בעדו, יבחר ויקבל את התפקיד, ואם יקבל רוב נגדו, יוציאו פתק נוסף וכן הלאה.

המועמד הראשון לא קיבל רוב בעדו, וכן המועמד השני, אך המועמד השלישי קיבל רוב בעדו ונבחר לתפקיד.

לאחר זמן מה, התברר כי גורמים מטעם הרב השלישי שיחדו חלק נכבד מחברי הגוף הבוחר, כדי שיתנגדו לשאר הרבנים, ויתמכו בבחירת הרב הנ"ל, ועל זה פסק החתם סופר שאם אכן ישנם עדים נאמנים על כך שהבוחרים קיבלו שוחד, הרי שכל תהליך הבחירה בטל ומבוטל שאנשי הגוף הבוחר הרי הם כדיינים, ודיין שלקח שוחד דינו בטל, ואם יתברר שהרב עצמו נתן את השוחד הרי הוא פסול מלשמש כרב בישראל'.

עד כאן.

הא למדת, שכל נציגי ונבחרי הציבור, הרי הם בכלל האיסור של 'ולא תקח שוחד'[xii].

ואל יקשה בעינך שהרי נציג ציבור אינו דן בדיני התורה, ואם כן היאך ניתן להחיל מושג הלכתי של שוחד לתוך מערכת נציגי הציבור שכלל לא משתמשים בהכרעותיהם לפי פסקי השולחן ערוך?

צא וראה מה כתב הפלפולא חריפתא על הרא"ש לסנהדרין פרק ג'

סימן י"ז 'כתבתי זה להורות לנתמנים על הציבור אע"פ שאין דיניהם דין תורה ולא נתקבלו לכך אפילו הכא יזהרו מלקבל מתנות על דבריהם'. (עיין שם ראייתו מהסוגיא של 'בר חמא' במסכת סנהדרין דף כ"ז ע"א).

ולכן כל נציג ציבור שמקבל החלטות הטובות לאחד ורעות לשני, וצריך הוא לשקול ולהכריע בין אנשים שונים, בין חברות שונות, ויש בכוחו לתת הטבות מס ושאר מיני הקלות לטובת חברה אחת ולרעת חברה פלונית, הרי שצריך הוא לקבל החלטות בצורה שקולה, ואינו יכול לקבל טובות הנאה עבור החלטות אלו, ואם עשה כן, הרי שעבר על איסור 'שוחד'.

האם איסור שוחד הוא גם על הנותן?

ובאשר לשאלה האם איסור שוחד הוא רק על המקבל או גם על הנותן?

הנה התורה אסרה את השוחד רק על הדיין המקבל, אבל אין איסור שוחד על הנותן (מלבד לפני עוור לא תתן מכשול, בשונה מאיסור ריבית שגם המלווה וגם הלווה הם בכלל האיסור, וכבר עמד על זה בשו"ת חוות יאיר סימן קל"ו) אך להבדיל אלף אלפי הבדלות לפי החוק האזרחי איסור שוחד הוא גם על הנותן, וכבר שאל פעם אחד החכמים את ה'בית הלוי' היאך יתכן שאומות העולם החמירו באיסור שוחד יותר מחוקי התורה? והשיב לו הבית הלוי שאדרבה בזה נראה את ההבדל בין תורת ד' מקור החכמה, ובין תורת העמים באשר הם אדם. חכמת תורת ד' היא, שלמען אשר באמת לא יקח השופט שוחד, לא הטילה עונש על הנותן, למען ייראו השופט לקחת, פן יתגלה הסוד ע"י הנותן באין עליו פחד עונש. ואולם תורת האדם, לא ידעה ולא הבינה כי בהוסיפה עונש גם על הנותן, בזה הלא פתחה פתח לפני השופט שיקח, מבלי ייראו פן יגלהו הנותן, כי אז הלא יענש גם הוא... (ספר 'כרם פתחיה' גפן ט"ז מובא בשיעורי 'עולמות' שיעור שפ"ח).

האם 'סיקור חיובי' מוגדר כ'שוחד'?

ובשאר לשאלה האם 'סיקור חיובי' גם כן נקרא שוחד?

הנה מצינו בהלכה מושג של 'שוחד דברים' כלומר שאם האחד מהצדדים מקדים שלום לדיין (ואל היה דרכו להקדים לו שלום עד עתה) הרי זה נקרא שוחד[ד], ואם כן פשוט שכל טובת הנאה שיש לדיין מבעלי הדין, גם אם זה לא משהו ממוני ככסף וחפצים, הרי זה מוגדר בגדר 'שוחד', ואסור לדיין לקבלו, ולא רק בעת מהלך הדין ודברים, אלא אף לאחר פסק הדין אסור לו לקבל מתנה מבעל הדין (וזה מוגדר בהלכה כ'שוחד מאוחר' וטעם האיסור שאם שוחד מאוחר יהיה מותר מהר מאוד זה ייהפך לשוחד מוקדם), ופעמים שאם הדיין רגיל לקבל מתנות מפלוני, אסור לו לדון אותו אף אם נתינת המתנות הייתה עוד קודם בואו של התיק המשפטי לעולם, ויש עוד להאריך בכל זה, ומחמת הזמן הקצר קיצרתי.

והנה לא אמנע מלהזכיר נידון נוסף וגם הוא בהקשר של תיקי ראש הממשלה, שהנה גם אם הגענו למסקנות עקרוניות שאסור לנציג ציבור לקבל שוחד, וכן ש'סיקור חיובי' מוגדר כ'שוחד', מכל מקום צריך שיהיו עדויות חותכות וברורות לכך ועל פי שניים עדים יקום דבר, או על כל פנים על פי 'אומדנא דמוכח', וכבר ידוע שעצם המושג של 'עד מדינה' הוא בעייתי מאוד מאוד מבחינת ההלכה, וכאמור אין הזמן אתי כדי להאריך בדבר.

'וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה
אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה'.

א - חושן משפט סימן ל"ז סעיף כ"ב.
ב - שו"ת חת"ס חלק ה' (חושן משפט) סימן ק"ס.
ג - ועיין עוד בערוך השולחן חלק חושן משפט סימן ט' סעיף א'. ובקונטרס השיעור השבועי של הגר"א וייס שליט"א לפרשת שופטים תשע"ח כתב בנידון זה 'ובאמת הדברים פשוטים בתכלית, הלא תורתינו הקדושה ספר הישר הוא ואבותינו ישרים היו ואורחות תורה אורחות יושר המה ואוי לנו אם נסמוך על נציגי ציבור ומשרתיו שינהגו שלא במידת היושר וילכו בדרכים עקלקלות והשלמונים יכתיבו את כל החלטותיהם ואין לך פגיעה גדולה מזו בטובת הציבור'.
ד - עיין שו"ע חו"מ סימן ט' סעיף א', ובסמ"ע שם ס"ק ד', ובפ"ת שם ס"ק ד'.

הסברה או כפיה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

אחת התכונות היותר חשובות לכל מחנך או מנהיג היא הסבלנות, הקב"ה דרש ממשה רבנו כי יתנהל עם עם ישראל "כאשר ישא האומן את היונק" [במדבר יא יב], וכשמשה טען שאינו יכול לבדו לעמוד במשימה הזו, נאמר לו שיצרף אליו מזקני העם "ונשאו אתך במשא העם", ואת הנשיאה במשא פירש רש"י: "התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים וסרבנים". ועל כך אמר הנביא הושע [יא ג]: "ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו" ופרש"י: "שלחתי לפניהם מנהיג המרגילם בנחת - זה משה". מאידך כאשר איש בעל סמכות (כמו הורים, רבנים, מחנכים או מנהיגים) מנסה לעשות קיצורי-דרך בהשגת המטרה החינוכית הרצויה לו, דרכו זו לא תצלח. וכנגדם אמר שלמה [משלי כב ו]: "חנוך לנער על פי דרכו". לראות את החניך ולא את רצונות המחנך. דוגמא לדבר אנו מוצאים כאשר הקב"ה נגלה ליעקב בבית לבן ואומר לו: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" [לא ג] לכאורה היה צריך יעקב לארוז מיד את מטלטליו ולקרוא לנשיו ובני ביתו ולומר להם לקום מיד ולשוב לארץ כפי שנצטווה מפי הגבורה. אבל יעקב אינו נוהג כך אלא קורא לרחל ולאה לשדה, ושם הוא תחילה מתאר להם באריכות (שמונה פסוקים) את מצבם הבלתי נסבל בביתו של לבן, ובתיאור זה אינו מסתפק באמירה הכללית: "ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים" אלא נכנס לפרטי הפרטים של תעלוליו של אביהן לבן, כדי לשכנע אותן שמצבן בבית אביהן הוא רע, ורק אחר כל זאת לבסוף הוא מסיים ואומר את צו הבורא: "עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך". ואכן דבריו אלו של יעקב שכנעו את רחל ולאה, והן משיבות ואומרות לו: "הלא נכריות נחשבנו

לו", ורק לבסוף לאחר ששוכנעו הן אומרות: "כל אשר אמר אלקים אליך עשה".

השל"ה בספרו "שני לוחות הברית" [בסוף פרשת ויצא] לומד מהתנהגותו זו של יעקב יסוד חשוב בחינוך, וכך הוא כותב שם: "אין ראוי לאדם, כשירצה דבר מה מאנשי ביתו, שיכריחם על זה על צד האונס והניצוח, אף כי הוא מושל בהם". כוונתו שלא ינצל האדם את הכוח והסמכות שיש לו לכפות על הכפופים לו את רצונו. "אבל ישתדל לפתות (לשכנע) אותם על מה שירצהו, בתכלית מה שאפשר כדי שיתעוררו לזה מעצמם, כי זה הוא יותר טוב משיעשו זה על צד האונס וההכרח". ואת דבריו אלו מבסס השל"ה מיעקב: "ראה כמה הרבה יעקב דברים עם רחל ולאה כדי שיתרצו בטוב (בהסכמה) לבא, אע"פ שהקב"ה ציווה לו שישוב לביתו". העדפת ההסברה והשכנוע על הכפייה והפעלת הסמכות היא דילמה המלווה כל מחנך, בעניין זה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש במסכת ברכות [ז א]: "ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקויות, שנאמר [הושע ב]: 'ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה', וריש לקיש אמר: יותר ממאה מלקויות, שנאמר [משלי י"ז]: 'תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה'". מהי מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש? מסביר אותה הראי"ה בספרו "עין איה": גם רבי יוחנן וגם ריש לקיש שניהם סוברים שהחינוך בדרכי נועם הוא עדיף מהטלת מרות בכפיה, והמחלוקת שלהם היא האם הכלל הזה תקף בכל מקרה, או שהוא רק במקרים מיוחדים. רבי יוחנן סובר שההנהגה הזו נכונה רק במסגרת רגילה, שבדרך כלל המסגרת ממושמעת ומשתפת פעולה, ורק אם לפעמים יש בה סטייה וחריגה מהדרך הטובה הדורשת רק "כמה מלקויות", אז יש להימנע מהפעלת כוח ולטפל בחריגה הזו בדרכי נועם. אבל כאשר המסגרת מפורקת, וכדי להשיבה לתיקנה יש להשתמש ב"מאה מלקויות", במצב מופרע כזה לפי רבי יוחנן יש להפעיל כח. ואילו ריש לקיש (שהוא עצמו היה פעם ראש של בריונים והכיר מקרוב את נפשם של הפושעים) הוא סובר שהטיפול הנכון, אפילו במקום שצריך "מאה מלקויות", גם שם יש להשתמש בהסברה ושכנוע ולא בהפעלת הכח. ■

יש שכר לפעולתך

/ הרב איתמר הרשקו

לאחר שהקב"ה הגלה את עם ישראל באו האבות והאמהות להתחנן בפניו שישיב את בניו לביתם.

למרות תחנוניהם לא שאה הקב"ה לפנייתם עד שבאה רחל והזכירה את מסירת הסימנים שמסרה ללאה אחותה על מנת שלא תתבייש בפני יעקב.

על כך ענה לה הקב"ה- בשבילך רחל אני משיב את הבנים הביתה[1] וכמו שהתנבא ירמיהו- "יש שכר לפעולתך, ושבו בנים לגבולם".

המעשה של רחל נחשב כדבר המשפיע לדורות יותר מכל פעולה ועניין אותו פעלו האבות והאמהות, ומתן שכרה עמנו עד היום. כל זאת משום שהמעשה לא היה ניסיון חד פעמי או פעולה אחת כי אם דרך חיים אותה סיגלה רחל לעצמה.

כאשר יעקב מסר לרחל את הסימנים על מנת לוודא שהיא לא תוחלף בלאה, עשתה רחל מעשה שמעל לגדר הטבע האנושי ומעל לכוחותיה של אשה- היא הכניסה 'צרה' לבית שאמור להיות שלה ובכך יצרה מציאות בה היא נשארת בחוץ ולאה הופכת להיות אשת יעקב.

רחל לא גילתה ללאה שהסימנים נמסרו רק לה וכך לאה לא ידעה שנעשה כאן מעשה הקרבה מצד רחל.

לאחר כמה שנים פונה לאה אל רחל לאחר שהיא ביקשה ממנה שתתן לה מדודאי בנה ראובן, ואומרת לה- "המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני[2]".

רחל לא רק שלא מתרעמת על כך, אלא היא אף מוסיפה ועונה ללאה- לכן ישכב עמך הלילה, למרות שזה היה הלילה ששמור לה, ובעקבות כך שזלזלה רחל במשכבו של אותו צדיק- יעקב, לא זכתה להיקבר עמו במערת המכפלה והיא נקברה בדרך אפרתה[3].

גם כאשר היא פונה ליעקב שיתפלל עליה על כך שתלד גם היא, הוא עונה לה- "התחת אלוקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן[4]" ויעקב אף מציע לה לנהוג כפי שעשתה שרה אמנו עם אברהם- להכניס צרתה לביתה[5].

למרות כל זאת אומרת רחל ליעקב שאם זה מה שמעכב היא תביא לו את בלהה שפחתה ובכך תזכה להבנות גם היא.

בשני העניינים הללו מלמדת אותנו התורה עד היכן הגיעה מסירות נפשה של רחל בעניין הכנסת צרה לביתה- בתחילה עם לאה ולאחר מכן עם בלהה.

בשני המקרים היא לא כועסת או מתרעמת אלא היא עושה זאת בלב שלם למרות הקושי שבדבר.

מכיוון שרחל ויתרה ללאה על משכבו של יעקב היא לכאורה נענשת שאין היא נקברת עם יעקב, בעוד שלמעשה זו המתנה הגדולה ביותר שנתנה לה או לכל בן אנוש אי פעם- היכולת להשיב את הבנים הביתה לאחר אלפי שנים.

כשיעקב מבקש מיוסף לקבור אותו במערת המכפלה הוא מדגיש בפניו שלמרות הקושי שיש ליוסף לעשות את מה שיעקב בעצמו לא עשה עם רחל אמו- שכן הוא קבר אותה באמצע הדרך, בכל זאת הוא מבקש מיוסף להביאו ארצה לקבורה.

יעקב אומר ליוסף שהסיבה בגינה הוא קבר את רחל על אם הדרך היא משום שכשיצאו עם ישראל לגלות הם יוכלו להתפלל אצל רחל כיוון שהיא זאת שתשיב את הבנים הביתה.

כשיוסף מקיים את השבועה שהשביעו אביו הוא, מראה כיצד הבן הולך בדרכי אמו כשהוא שם בצד את הרגשות האנושיות שלו מול

הצורך לעשות את המעשה הנכון בהבאת אביו לקברו אשר במערת המכפלה.

וכך האם והבן פועלים יותר מכל השאר להשיב את הבנים הביתה.

מכיוון שישראל גלו פעמיים מארצם רחל הייתה צריכה לעמוד פעמיים בפני הניסיון של הכנסת צרה לביתה.

בראשונה רחל מוסרת ללאה את הסימנים ובזה היא מביאה על עצמה את המציאות של ריחוק מיעקב. וכך בימי בית ראשון מביא חזקיה ומראה למלך בבל את כל בית נכתה, וכשבנו מנשה מכניס צלם להיכל מתקיים בו מה שנאמר לאביו- "הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתיך עד היום הזה בבל לא יותר דבר... ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל[6]". וזאת משום שעל חטאות מנשה חרב הבית בראשונה, למרות התשובה שעשה מנשה באמצע שנות מלכותו, ועל אף שבא יאשיהו וביער את כל האשרה והעבודה זרה מן הארץ לא קיבל הקב"ה את פעולתם, "אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה[7]".

וכאשר רחל מזלזלת במשכבו של צדיק היא גורמת לכך שתקבר בדרך בה הולכים גולי הבית הראשון ומתחננים בפניה שתפעל את השבתם במהרה לארצם.

בפעם השנייה שרחל מכניסה צרתה לביתה היא מבקשת מיעקב שיעתיר עבורה על מנת שתלד שאם לא כן היא תחשב כמתה, וכך גולי הבית הראשון שבים אמנם לארצם אך הם מבקשים סעד מאחרים על מנת שיעזרו להם בבניית הבית ובשימורו, ובזה הם רואים עצמם כפחותים לבני הבית הראשון.

כשרחל מכניסה את שפחתה לביתה היא מורידה את דרגתה בכך שכעת לא די שהיא צרה לאחותה כי אם צרה לשפחתה, וכך בני הבית השני היו תחת שלטון זרים במרבית שנות הבניין.

לאחר שרחל נפטרה בא ראובן ותובע עלבונה של אמו לאה ולכן הוא מבלבל יצועי אביו שלא תהיה אמו צרה לשפחת אביו[8]. למרות כעסו של יעקב אביו על המעשה הזה מעידה התורה שכל בני יעקב בכלל הברכה, אך בדבר זה גרם ראובן שיצאו ישראל לגלות ארוכה עד שישמע קולה של רחל ותתקבל תפילתה, כך שגם בני לאה יחשבו כבניה ובזה כולנו שבים לארצנו ונחלתנו.

וכיום אנו יכולים לומר לרחל אמנו- יש שכר לפעולתך ושבו בנים לגבולם.

1 - ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה. ואתה מלך חי וקיים רחמן מפני מה קנאת לע"ז שאין בה ממש והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם. מיד נתגללו רחמיו של הקב"ה ואמר- בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן. איכה רבה פתיחתא כד

2 - בראשית ל, טו

3 - שלי היתה שכיבת לילה זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להקבר עמו- רש"י שם

4 - בראשית ל,ב

5 - ואבנה גם אנכי- מהו גם אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר וחגר מתניו כנגד שרה אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי ואבנה גם אנכי ממנה כשרה- רש"י שם, ג

6 - ישעיהו לט, ו-ז

7 - מלכים ב כג, כו

8 - ולמה בלבל וחלל יצועיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה בא ראובן ותבע עלבון אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי לכן בלבל- רש"י בראשית לה, כב

סיפור לשבת

שתי זכיות

מאמרו של הגאון רבי זבדיה הכהן שליט"א* חבר בית הדין הרבני בתל אביב

השבת, נקרא על יעקב אבינו שיצא מבאר שבע והלך לחרן לפי ציויים של אביו ואמו. בדרכו הוא ישן על אבני המקום, והנה הוא חולם חלום, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, והנה ה' ניצב עליו, ואומר לו: "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך".

והמתבונן רואה, כי הדבר תמוה, מדוע ה' אמר לו שלא יעזבהו, "עד אשר יעשה את מה שדיבר לו", וכי אחר כך כן יעזבהו? היה צריך הפסוק לומר כי לא אעזבך לעולם? מדוע המגבלה הזו שלא יעזבהו רק עד קיום ההבטחה?

כדי להבין זאת, נקדים מעשה בחסיד עני מרוד, בעל משפחה ברוכת ילדים, שהגיעה בתו לפירקה להינשא, ולרש אין כל. כל בחור שהגיע לבחון את השידוך המוצע לו, ברגע שראה כי אין שום נדוניה עזב והלך לחפש לו הצעה אחרת. לימים הגיע בחור טוב, שהיה מוכן לשאת מיד את בתו לאשה, אך דרש מינימום של נדוניה, אחרת לא תוכל להתקיים החתונה. מרוב צערו, החליט אביה לנסוע לרבו, האדמו"ר שגר בעיר הגדולה, בכדי לקבל ברכתו ולשמוע ממנו עצה. הגיע החסיד לרבו,

המשך בעמוד הבא...

סיפר בדמעות שליש את מצבו הקשה, ובקש את ברכת רבו. אמר לו הרב, לך תקנה כרטיס הגרלה, ובעזרת ה' אתה תזכה בהגרלה בה הפרס הראשון הוא עשרת אלפים רובל, וכך תוכל להיוושע. שמע החסיד בקול רבו, ופנה מידית לקנות כרטיס הגרלה שעלה 5 רובלים. אך מה מאד התאכזב לשמוע כי ההגרלה תתקיים רק בעוד שלושה חדשים, בעוד הוא צריך את הכסף לחתונה באופן מיידי, אך אותו חסיד האמין באמונה שלימה כי ישועתו קרובה, שהרי כך שמע בפירוש מפיו של האדמו"ר. בדרכו הביתה, התאכסן בלילה בפונדק דרכים, באותו פונדק היה גם שר גוי שהיה לו גם כרטיס הגרלה, והנה בלילה הוא חולם, כי בפונדק נמצא יהודי שהכרטיס שלו יזכה בהגרלה. התעורר השר, ואמר, חלומות שווא ידברו. חזר לישון, ויחלום שנית אותו חלום. קם בבוקר, ושלח את משרתו לבדוק אם יש יהודי בפונדק, קרא לו אליו ושאלו האם יש בידו כרטיס הגרלה, השיב היהודי בחיוב, ואז ביקש ממנו השר כי יחליפו כרטיסים. סירב היהודי לבקשת השר, אך השר לא הרפה והציע להוסיף לו גם את מחיר הכרטיס בנוסף להחלפת הכרטיס עצמו. המשיך השר והוסיף כסף תמורת החלפת הכרטיסים, עד שהגיע לסכום של אלף רובל, אך החסיד בשלו, המשיך בסירובו גם להצעה זו, ביודעו כי רבו הבטיח כי הוא יזכה בפרס הראשון. קצף השר הגוי, והחליט להחליף את הכרטיסים בעל כורחו של היהודי, ובכדי לרצותו, נתן לו את אלף הרובל שהבטיח לו. הצטער החסיד כי הוחלפו הכרטיסים בעל כורחו, אך התנחם כי לפחות יש בידו אלף רובל בהם יוכל לעשות את חתונת בתו. אכן שב האיש לביתו וחיתן את בתו בנחת. עברו שלשה חדשים, והנה מתברר כי כרטיס ההגרלה שבידו של החסיד, שהיה לפני כן בידו של השר הגוי, הוא הכרטיס שזכה בהגרלה, ובין רגע הפך החסיד לעשיר מופלג. נסע החסיד לרבו וסיפר לו את השתלשלות הדברים. חייך האדמו"ר ואמר לחסיד המאושר, דע לך! ראיתי שאתה זקוק לשני ישועות, ישועה מיידית לחתן את הבת, וישועה לטווח ארוך להוציא אותך מהעוני בו אתה שרוי, לפיכך התפללתי לה', והתגלגלו הדברים שקיבלת ישועה מיידית מהגוי לחתונה, וישועה קבועה לכל ימי חייך.

כך אצל יעקב אבינו. הוא זקוק היה לישועה מיידית, מעשו אחיו הרודף אותו, אך זקוק היה גם לישועה קבועה בהמשך הדרך מלבן הארמי, אצלו הוא צפוי לשהות עשרים שנה, ואח"כ עם יוסף וכו', לפיכך אומר לו ה' "לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך", שלא יחשוב יעקב שבישועה הזמנית שיושיע אותו ה' מעשו הרשע, בכך מסתיימת ברכת ה' עליו, אלא אדרבא, לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את כל אשר דברתי לך, דהיינו "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך" גם ישועה מידית מלבן הארמי, וגם ישועה לכל המשך חיי יעקב. (מתוך הבלוג היהודי)

*מחברי בית הדין הרבני בתל אביב

שביבים / שאול שיף

סוכר ושום בפדיון הבן

הנה ידוע המנהג לחלק "שום וסוכר בפדיון הבן", ובספרי "גם אני אודך" (על פדיון הבן) כתבתי בעזרת ה' יתברך, טעם חדש על דרך הדרוש, שזה רמז לכל אחד האיך יכול "לפדות" עצמו מכל מה שיארע לו בעולם הזה, שלא יפול לעצבות, מפני הניסיונות, או לגאווה, מפני ההצלחות וכדומה. שכן, במשך החיים לפעמים יש זמנים מתוקים כ"סוכר", ויש זמנים חריפים, חס ושלום, כ"שום", שזה חריף, ובשניהם צריך תמיד להתחזק הן להודות לה', ולדעת שהכול מידו יתברך, ויש להתפלל אליו, ולצפות לישועתו במהרה, ולא יפול בשום זמן מעבודת השם יתברך, ויקבל הכול באהבה. וזה רמז שמחלקים "שום וסוכר בפדיון הבן", דייקא בזמן "פדיון הבן", ולא בזמן "ברית מילה", או "בר מצוה", וכדומה, שזה להורות לנו הנהגה גם לכל אחד ואחד "לפדות", עצמו, וזהו "פדיון הבן", שכל אחד הוא "בן" מהקב"ה, כמו שכתוב בנים אתם לה', וכל אחד יוכל לפדות עצמו הן מניסיונות של הצלחות, והן ניסיונות של אכזבות, שיזכור בשעת הצלחה להודות לה', ולהיפך חס ושלום, יתפלל לה' שיוציאו ממצוקתו, ודו"ק היטב בזה, ונכון בס"ד.

{הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ' שליט"א}

"נשבע לך"

מעשה בגאון רבי עבדאללה סומך זצ"ל, רבה של בבל (עיראק) לפני למעלה ממאה שנה, שהוצרך פעם להישבע בבית משפט של הגויים שבועת שקר, שהיה בה ענין פיקוח נפש להציל את נפשות אחיו היהודים המעונים תחת עלילותיהם של שלטונות בבל שהיו שונאי ישראל אכזריים. ואף על פי לא רצה הגאון ז"ל להישבע לשקר, אפילו לצורך פקוח נפש. מה עשה?, הערים עליהם, שהרי לשון השבועה בלשונם הינו "וואַללה הִיא", והוא נשבע "ולַא הִיא", כלומר, ולא היא, בלשון ארמית, והם כמובן לא הבחינו בשינוי המועט בניקוד המילים שיצאו מפה קדוש. נמצא, שאפילו לצורך גדול יזהר אדם שלא ישבע כלל, וכל שכן בשם ה'.

ולסיכום: הנשבעים בכל עת בלשון "נשבע לך", הוא מנהג שטות

ללא צורך, ויש בו סכנה גדולה להילכד בעוון שבועות שקר או שבועות שווא, כי שבועה בלשון זו, אף שאינם מכירים שם שמים, יש לה תוקף של שבועה ממש מן התורה, שחומרתה גדולה מאד.

"מקרה" אותיות רק מה...

סיפר רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: יום אחד הלכתי ברחוב עזרא בבני ברק, ועוצרת לידי מכונית הדורה. החלון מורד, והנהג גוחן: "לאן הרב צריך?" מה זה משנה, שאלתי. "לאן שהרב צריך, אסיע אותו". וכבר נפתחה הדלת, "יכנס הרב". נכנסתי, המושב היה נוח. עוול שלא לנצלו. באמת תיקח אותי לאן שאני צריך? "לכל מקום!" הצהיר. התרווחתי. ברוך שמסר עולמו לשומרים. אז אני צריך לירושלים, אמרתי. "אין בעיה", אמר, וסובב את ההגה לרחוב גבעת פנחס. עמדת לנסוע לירושלים? התעניינתי. "לא. אבל כבר אמרתי, לאן שהרב צריך!" טוב, אז יש לי אליך שתי בקשות. האחת, תוריד אותי ליד קו ארבע מאות, האוטובוס הנוסע לירושלים... "לא בא בחשבון, כבר זכיתי במצוה! מה הבקשה השנייה?" הבקשה השנייה, שתגלה לי מה פשר הנכונות הזו, להסיע אותי לכל מקום שהוא.

"זאת בשמחה. יש לי שעה שלמה לספר"... והוא סיפר, כמעט שעה, סיפר על ילדות קשה, על אב קשוח, התנגשויות וקצרים. על התמרמרות שגאתה ותסכולים שתפחו. יום אחד שמע באקראי שבישוב ליד צפת יש מוסד ממשלתי לילדים חסרי בית, או כאלו הסובלים מהתעללויות והתעמרויות כמוהו, למשל, כך היה בטוח. החליט לעזוב את הבית ולהצטרף לחוסי המוסד. החלטה לחוד וביצוע לחוד. היה זה חלום כמוס, לברוח אליו בלילות אפלים. אבל יום אחד פרצה מריבה קולנית, אביו צרח והוא השיב, ועזב את הבית בטריקת דלת. השאיר מאחוריו את התפילין. בכיסו היו כמה לירות, והרי יזדקק לכל גרוש. נסע בקו חמישים וארבע לתחנה המרכזית בתל אביב, איתר את הרציף לצפת וברר מתי יוצא האוטובוס. אמרו: בעוד שעה וחצי. מה יעשה עד אז, החליט לשוטט בסביבה. נסער היה, לא היתה לו סבלנות לשבת ולהמתין.

החל ללכת, ובטנו המתה ברעב. עבר ברחוב יסוד המעלה, בפאתי מתחם התחנה, והבחין בתכונה ליד בית כנסת מפואר. התעניין, ואמרו לו שמתקיים כאן "בר בי רב", יום שכולו תורה. זכר שפעם לקחו אביו לכזה כנס בבני ברק, והיה שם בצד שולחן עם כיבוד קל, עוגות ושתיה. אם כך, יוכל לשבור את רעבונו. נכנס, ובדיוק הסתיימה ההרצאה. ניגש עם כולם לשולחן, נטל ומזג ואכל ושתה, ועדיין שעה שלמה לפניו. במקום לשוטט בחוסר תכלית, ישמע דבר תורה. ואז, כך סיפר, עליתי לדרוש. "ואני זוכר מה הרב אמר", וציטט את הסיפור ואת הרעיון. סיפרתי אז שהרב מפוניבז' שאלני שאלה. המשנה אומרת (אבות פ"ה מי"ד) שארבע מדות יש בהולכי בית המדרש: הולך ואינו עושה, כלומר לומד ואינו מבין, לפחות שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך, שלומד בבית המדרש שבביתו, שכר מעשה בידו. הולך ועושה, חסיד. לא הולך ולא עושה, רשע. ותמה הרב מפוניבז': אם יש מי ש"הולך ועושה", הולך לבית המדרש ולומד ומבין ונהנה ומתעלה, אורה זו תורה ועולמו שטוף אור וזוהר, אשריו ואשרי חלקו. אבל בכל בית מדרש, ויש שעות כאלו לכל אדם, שהוא "הולך ואינו עושה".

עיניו רואות וכלות איך אחרים מצליחים, מבינים וקולטים, שואלים ודורשים, מחדשים מערכות וזוכים להערכה ורואים עולמם בחייהם, והוא אינו קולט ואינו מבין, שמועתו קשה עליו כברזל, והכל נדים לו ומתעלמים ממנו, מה לו פה ומי לו פה. וזה קורה גם בשומעי שיעור יומי או שבועי. באים עייפים ומותשים, הראש בקושי קולט והעיניים נעצמות, לא חבל על הטרחה? וכבר מחליטים שלא לבוא, להדיר רגליהם - ואז רואים הם את אלו שלא קראו ולא שנו, אלו אינם הולכים ואינם עושים. במה מבלים הם את זמנם, במה מבוססים הם, באיזה הבל וריק, באיזו ביצה עכורה. ומחליטים: יהיה מה שיהיה, "שבתי בבית ה'" (תהלים כז, ד), ולו לשבת ולבהות, ובמשך הזמן אזכה "לחזות בנעם ה'" (שם), גם לקלוט ולהבין ולהתעלות. "אשרי יושבי ביתך", קודם כל להמנות על היושבים, "עוד יהללוך סלה" בהמשך... נמצא, שההולך ואינו עושה שיכנעו להישאר בבית המדרש, ולכן נמנה עמהם. שמע, וחשב: הלא אלי הדברים מכוונים - נכון, יש לי קצר עם ההורים, התקלויות תדירות ומטען מרירות אין קץ. אבל ככלות הכל, דרכי סלולה: בית שומר תורה ומצוות, ואני על סף הישיבה הקטנה, ומשם לגדולה, ולבנין ביתי.

ולאן אני הולך, למוסד חילוני. לשהות בין נערים מבתים הרוסים, לחיות באוירה פורקת עול... ובעודו חושב על כך שמע שאני ממשיך ואומר: הנה, הגר היתה בבית אברהם וסבלה משרה, שהקשיחה יחסה אליה. חייה היו קשים ומרים והחליטה לברוח. פגש בה מלאך ה' ושאלה: "אי מזה באת ואנה תלכי" - ענתה: "מפני שרי גברתי אנכי ברחת". אמר לה: "שובי אל גברתך, והתעני תחת ידיה" (בראשית טז, ח-ט). ולכאורה, אמורה היתה לנמק בחירתה, לומר שהמצב שם ללא נשוא. אך לא אמרה דבר, חזרה בלי הגה. למה? מפני שהמלאך כבר הקדים התשובה לכל טרוניה. הכל נכון, אבל "אי מזה באת", מאהלו של אברהם! "ואנה תלכי", למדבר, אל פראי האדם? "שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה", ובלבד שתחיי בסביבה של תורה ואמונה! והוספתי, שזו היתה התביעה הנוקבת על אלישע בן אבויה, כמבואר בירושלמי במסכת חגיגה. אלישע בן אבויה - "אחר" - יצא לתרבות רעה. אמר לו רבי מאיר: "חזור בך". אמר לו: "איני יכול". אמר לו: "למה?" אמר לו: "שפעם הייתי עובר לפני בית קודש הקדשים רכוב על סוסי ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ושמעתי בת קול שיצאה מבית קודש הקדשים ואמרה: שובו בנים שובבים חוץ מאלישע בן אבויה, שידע כוחי ומרד בי!" וסיימו בגמרא (חגיגה טו ע"א): אמר: הואיל ונטרדתי מהעולם הבא, אהנה לפחות מהעולם הזה. הלך ויצא לתרבות רעה. בסופו של דבר, מספרת הגמרא, פעל רבי מאיר שיכניסוהו לגיהנם ועלה עשן מקברו כמאה וחמשים שנה, עד לפטירת רבי יוחנן שפעל להכניסו לגן העדן.

ויש להבין: הרי דחוהו. מה היה עליו לעשות? אלא, משל למה הדבר דומה - אדם הפליג בספינה. התרגשה סערה, והספינה טבעה. נזדמנה לו קורה ונלפת בה. גל מסרו לגל, השמש קפחה על ראשו וכוחותיו אזלו. סביבו חגו סנפירי כרישים, בנס לא גרסוהו במלתעותיהם. חש שהגיע לאפיסת כוחות, והנה חוף לפניו, אשד נחל מפכה, עצי פרי לרוב, וקבוצת ילידים מסבים סביב מדורה, צולים דגים, מפטפטים בניחותא. בצעד כושל עשה דרכו בין אדוות גלי החוף, והקבוצה השתתקה. הביטו בו במורת רוח, אינם חפצים באדם זר. החוו בידם: הסתלק, שוב למקום ממנו באת, אינך רצוי כאן! עצר בחשש. פניו התכרכמו: הוריו לימדוהו שלא להידחף למקום בו אינו רצוי, ופה אינו רצוי בעליל - ובכן, מה? האם ישוב על עקבותיו? לאן - לים? אל הגלים, לכרישים?! לא! הוא ימשיך ויתקדם. ינסה לפייסם, לרצותם, להתחבב עליהם. יהיה לעבדם, למשרתם. כי אין לו לאן לחזור! זה מה שהיה על אלישע בן אבויה לעשות.

לאטום אוזן, להתעלם מהדחיה, להתחנן ולהתרפס. כי התורה היא חיים, והמוות אינו אופציה! ואילו הוא, פנה וחזר. כי גם הים היה אופציה עבורו. על כך נתבע! והדברים היוצאים מן הלב נכנסו אל הלב, והחליט לשוב הביתה. אל האוירה הטעונה והעכורה, אבל המסלול הוא המסלול הנכון. ומצא מפלט בישיבה, ביצר בה מקומו ומעמדו, "הולך ועושה", והקים בית לתפארת, בית של תורה וגדולה. שלח ידו במסחר והצליח, קובע עתים לתורה, וההדורים עם ההורים יושבו, והם זוכים לכבוד מלכים ולרוב נחת מהבן והנכדים, והכל בגלל שיחה אחת אליה נקלע "במקרה". וכבר הגענו לירושלים. לאיזו כתובת הרב צריך. את כל חיי אני חב לו! איי, את חייו חב הוא לריבון כל העולמים, שתכנן שיתקיים באותו מקום ובאותה שעה "בר בי רב", יום שכולו תורה, ואני אוזמן לשאת בו דברים באותה שעה, ושם בפי אותו רעיון, וכוון צעדיו לבית הכנסת, והציב בו את השולחן עם המזונות והשתיה, ופתח לבו לדרשה, והשיבו אליו. איזה תזמון, איזו מקריות. וכבר אמרו ש"מקרה" אותיות: רק מה'!

(והגדת, הובא ב'אגעדאנק')

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net